

EKONOMIA WSPÓLDZIELENIA (*SHARING ECONOMY*) - NARODZINY NOWEGO SYSTEMU EKONOMICZNEGO? PRZYSZŁOŚĆ, SZANSE I ZAGROŻENIA

Streszczenie

Cel – Artykuł poświęcony jest zagadnieniu dotyczącemu ekonomii współdzielenia (*sharing economy*). Celem artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy w świetle posiadanej wiedzy możemy mówić o ekonomii współdzielenia jako nowym systemie ekonomicznym.

Metodyka badania – W artykule autorzy dokonują analizy literaturowej oraz przeglądu dostępnych badań w zakresie ekonomii współdzielenia.

Wynik – Autorzy po przeprowadzeniu analizy literatury dotyczącej *sharing economy* stwierdzają, że gospodarka współdzielenia nie jest nowym systemem ekonomicznym. Gospodarka współdzielenia, która obecnie zyskuje coraz bardziej na znaczeniu jest zjawiskiem zbyt nowym i nie do końca zbadanym. Dostępne analizy i badania związane z ekonomią współdzielenia wskazują, że jest jednak zbyt wcześnie, aby mówić o nowym systemie ekonomicznym, a co najwyżej o nowej formie prowadzenia dotychczasowej działalności gospodarczej.

Oryginalność/wartość – W pierwszej części autorzy zwracają uwagę na problemy definicyjne związane z gospodarką współdzielenia. Wyodrębniono cechy, jakimi się charakteryzuje ekonomia współdzielenia, podkreślając złożoność pojęciową i definicyjną badanego zjawiska. Z jednej strony taka forma gospodarowania nie jest zjawiskiem nowym, z drugiej zaś – ekonomia oparta o nowe technologie i nowoczesne struktury społeczne sprawiła, że skala działalności jest w tym przypadku globalna. W drugiej części autorzy zwracają uwagę na słabe i mocne strony *sharing economy*, sygnalizując równocześnie, że niesie ona ze sobą nie tylko nowe szanse, ale także i zagrożenia w postaci nieuregulowania nowych zjawisk, powszechną inwigilację, czy powstawanie monopolii rynkowych nowego typu. Trzecia część stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy o ekonomii współdzielenia możemy mówić jako o nowym systemie gospodarczym. W odpowiedzi nie sposób nie dotknąć aspektu podłoża socjologicznego, które obok wymiaru ekonomicznego i technologicznego, również definiuje i ukierunkowuje gospodarkę współdzielenia.

Słowa kluczowe: ekonomia współdzielenia, *sharing economy*, system ekonomiczny, platformy technologiczne, *blockchain*

SHARING ECONOMY – BEGINNING OF A NEW ECONOMIC SYSTEM? FUTURE, OPPORTUNITIES AND THREATS

Summary

Goal – The article is dedicated to the topic of sharing economy. The aim of the article is to answer a question if, taking into account the knowledge we have, sharing economy can be regarded as a new economic system.

Research methodology – In the article the authors carry out the literature analysis and the review of the available research on sharing economy.

Score – Authors, after the literature review, state that sharing economy is not a new economic system. Sharing economy which is gaining on importance is a too young phenomenon and not yet sufficiently examined. The available analyses and research on sharing economy indicate that it is too early to say about a new economic system, if need be – currently we can say about a new form of running a business.

Originality/value – In the first part the authors focus on definition problems related to sharing economy. The characteristics of sharing economy have been indicated to underline the complexity of the analysed phenomenon. On the one hand sharing economy is not a new economic system but on the other – economy based on new technologies and modern social structures made the scale of activity global. In the second part the authors pay attention to weaknesses and strengths of sharing economy pointing out that it does not only bring new opportunities but also threats like lack of regulation of a new phenomenon, widespread surveillance or creation of a new type of monopoly. The third part is an attempt to answer a question if sharing economy is a new economic system. While replying it is impossible to omit the sociological aspect, which along with economic and technological, defines and shapes sharing economy.

Keywords: sharing economy, economic system, technological platforms, blockchain

DOI: 10.15290/wpewbmn4.2020.05

Wprowadzenie

Jednym z filarów leżących u podstaw dotychczas znanych systemów gospodarczych jest własność środków produkcji, rozumiana jako prawo do rozporządzania produktem i kontrolą nad wykorzystaniem środków produkcji¹. Walsh w swoim artykule² opublikowanym na łamach magazynu „Time” zauważa, że upadek społeczeństwa własności rozpoczął się od narodzin Napstera³. Wobec powyższego rodzi się pytanie, co pojawi się w zamian za system gospodarczy, którego jeden z podstawowych filarów stanowi własność. Z odpowiedzią na to pytanie

¹ T. Włudyka (red.), *Polityka gospodarcza. Podręcznik dla studentów kierunków nieekonomicznych*, Warszawa 2007, s. 56 -57.

² B. Walsh, *Today's smart choice: Don't own. Share*, „Time”, 17. 03. 2011 r., http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2059521_2059717_2059710,00.html [dostęp: 23.06.2019].

³ Napster – powstał w 1999 r., jako aplikacja umożliwiająca wyszukiwanie, zakup i pobieranie plików z muzyką zapisanych w formacie mp3. Jako jedna z pierwszych aplikacji tego typu wykorzystywała model komunikacji w sieci komputerowej oparty o zasadę *Peer-to peer* (P2P), która zapewniała wszystkim użytkownikom (komputerom) te same uprawnienia.

przychodzi amerykańska badaczka nowych technologii Rachel Botsman, która wraz z Roo Rogersem w książce *What's Mine is Yours – the rise of collaborative consumption* głosi tezę, że w świecie opartym na konsumpcji przyszedł czas na dzielenie się⁴. Wykorzystanie nowych technologii i możliwość „dzielenia się” z nieznanymi umożliwia powstanie nowych kontaktów. Wymiana oparta na dzieleniu się „wiąże się z ponownym pojawieniem się społeczności”⁵, u podstaw których leży zaufanie.

„Dzielenie się” znane obecnie jako ekonomia „współdzielenia” (*sharing economy*), o którym pisali Botsman i Rogers zostało umieszczone w 2011 roku przez magazyn „Time” wśród „10 idei, które zmieniają świat” w najbliższych latach⁶. Gospodarka współdzielenia „stosunkowo niedawno zyskała na popularności”⁷. Do rozwoju ekonomii współdzielenia przyczynił się kryzys finansowy z 2008 roku oraz dynamiczny rozwój nowych technologii informatycznych. Jako nowe zagadnienie rodzi problemy definicyjne. Wśród badaczy nie ma jedności myśli dotyczącej jak należy definiować *sharing economy*. Analiza literatury przedmiotu wskazuje na różne podejścia badaczy do zagadnienia związanego z ekonomią współdzielenia.

Poniższy artykuł jest analizą *desk research* dotyczącą ekonomii współdzielenia w zakresie problemów definicyjnych, szans i zagrożeń oraz perspektyw rozwoju. Autorzy za główny cel stawiają sobie kompleksową analizę zagadnienia *sharing economy* oraz próbę odpowiedzi na pytanie, czy w świetle posiadanej wiedzy możemy mówić o ekonomii współdzielenia jako nowym systemie ekonomicznym.

Problemy definicyjne i próba wyjaśnienia ekonomii współdzielenia została omówiona w pierwszej części – cechach i istocie ekonomii współdzielenia. W dalszej części artykułu uwagę skupiono na mocnych i słabych stronach *sharing economy*. Końcowa część artykułu jest próbą odpowiedzi na tytułowe pytanie dotyczące tego, czy mamy do czynienia z ekonomią współdzielenia jako nowym systemem gospodarczym.

Cechy i istota ekonomii współdzielenia

Gospodarka współdzielenia rozumiana w sposób intuicyjny jako dzielenie się wytworzonymi dobrami, czy wspólne konsumowanie dóbr i usług nie jest nową formą organizacji rynku⁸. Dzielenie się zasobami znane było w tradycyjnej eko-

⁴ R. Botsman, R. Rogers, *What's Mine is Yours – the rise of collaborative consumption*, Harper Collins Publishers, London 2010.

⁵ Ibidem.

⁶ *10 Ideas that will change the world*, „Time”, 17.03.2011 r., <http://content.time.com/time/specials/packages/0,28757,2059521,00.html> [dostęp: 23.06.2019].

⁷ K. Czernek, D. Wójcik, P. Marszałek, *Zaufanie w gospodarce współdzielenia*, „Gospodarka Narodowa” 2018, nr 3, s. 23-48.

⁸ T. Puschmann, R. Alt, *Sharing Economy*, „Business & Information Systems Engineering”, February 2016, vol. 58, no. 1, s. 93-99; R. Belk, *You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online*, „Elsevier Journal of Business Research”, August 2014, vol. 67, no. 8, s. 1595-1600.

nomii od dawna, np. w relacjach typu B2B (firma-firma): dzielenie się maszynami w rolnictwie, rybołówstwie, w relacjach B2C (firma-klient): wypożyczalnie sprzętu narciarskiego, biblioteki publiczne, baseny, transport publiczny. W relacjach typu C2C (klient-klient) ludzie dzielili się od wieków tym co mieli, a co było ograniczone, np. sąsiedzkie użyczenie sobie wzajemnie przedmiotów i narzędzi, wspólna opieka nad dziećmi.

Bezspornie jednak obserwujemy nowe formy gospodarki współdzielenia, szczególnie w relacjach typu C2C, czy typu C2B, oparte o nowe technologie, których zasięg i skala działania oraz zwrot informacyjny jest ogromny i dotąd niespotykany. Przeglądając i analizując literaturę przedmiotu należy podkreślić, że ekonomia współdzielenia oparta na technologiach cyfrowych, jako obszar badawczy, jest obszarem stosunkowo młodym. Jako forma organizacji rynku istnieje od dekady i jest w fazie pionierskiego, dynamicznego i niekontrolowanego rozwoju. Z tej przyczyny nie ma jednej prostej definicji zjawiska ekonomii współdzielenia i mamy do czynienia z wielością i złożonością różnych pojęć. Görög przeprowadziła systematyczny przegląd literatury i podała 14 podstawowych definicji, które ściśle opisują gospodarkę współdzielenia⁹. Co więcej, praktycy i badacze *sharing economy* nie tylko nie są zgodni co do kwestii definicyjnych, ale również posługują się różną siatką pojęciową.

W celu lepszego zrozumienia jakiegoś zagadnienia czy zjawiska ekonomicznego, badacze często starają się wyodrębnić i przeanalizować jego cechy. Dlatego w literaturze przedmiotu można znaleźć próby zrozumienia, czy nawet zdefiniowania *sharing economy* przez wyodrębnienie i szczegółową analizę cech takiej formy gospodarowania.

Ekonomia współdzielenia to przede wszystkim niewykorzystane zasoby dóbr, jakimi dysponują gospodarstwa domowe. Wyprodukowane i sprzedane na rynku dobra bardzo często pozostają niewykorzystywane lub wykorzystywane są niezmiernie rzadko. Powodem takiego stanu rzeczy jest zarówno sama natura przedmiotów, jak i sposób oraz możliwości użytkowania dóbr i usług przez ludzi. Ważnym obszarem zasobów, które również bywają niewykorzystywane, albo nieefektywnie wykorzystywane, są zasoby pracy ludzkiej. Wprawdzie na istniejących rynkach pracy powinno dochodzić do równowagi pomiędzy popytem a podażą zasobów pracy, ale bardzo często koszty transakcyjne są na tyle duże, że eliminują możliwość wykorzystania zasobu pracy ludzkiej. Na rynkach ekonomii współdzielenia dochodzi do uruchomienia niewykorzystywanych zasobów, a także poprawy efektywności ich użytkowania poprzez eliminację nadmiernych kosztów transakcyjnych.

Ważnym aspektem ekonomii współdzielenia niewykorzystanych zasobów jest ich materialny lub niematerialny charakter. Strony rynku mogą wymieniać się rzeczowymi zasobami, takimi jak maszyny i urządzenia, korzystać wzajemnie z posiadanych mieszkań i domów, czy też środków transportu. Strony mogą również wymieniać się niematerialnymi zasobami, w tym produktami cyfrowymi, czy

⁹ G. Görög, *The Definitions of Sharing Economy: A Systematic Literature Review*, „Management” 2018, vol. 13, no. 2, s. 175-189.

świadczyć usługi na odległość. Kluczowym niematerialnym zasobem w gospodarce współdzielenia staje się informacja.

Drugą bardzo ważną cechą *sharing economy* jest dostęp do zasobów, a nie ich własność. Na tradycyjnych rynkach dóbr i usług, w tym rynkach pracy, strona, która chce uzyskać dostęp do danego zasobu najczęściej musi nabyć dany produkt, czyli stać się jego właścicielem lub też wypożyczyć dane dobro za określoną opłatą. Na gruncie ekonomii współdzielenia strona zgłaszająca określone zapotrzebowanie na dany produkt nie musi go nabywać, a jedynie uzyskuje możliwość dostępu do zasobu. Jest to bardzo często dostęp bezpłatny, ale może być również płatny. Ten ostatni model podobny jest do tradycyjnego wypożyczenia, ale tutaj należy podkreślić, że uzyskiwany jest dostęp do niezagospodarowanych zasobów, które posiadają gospodarstwa domowe, nie zaś wyspecjalizowane podmioty, które go wyprodukowały bądź nabyły w celach komercyjnych.

Trzecią kluczową kwestią ekonomii współdzielenia jest to, że mamy do czynienia z nową formą prowadzenia działalności gospodarczej, wykorzystującej nowe technologie i techniki cyfrowe do organizacji wymiany rynkowej. W obecnych modelach *sharing economy* wyspecjalizowany podmiot organizuje platformę cyfrową, która umożliwi stronom zawieranie kontraktów rynkowych na wymianę dóbr i usług na niewykorzystywane zasoby, zarówno płatnie, jak i bezpłatnie. Organizator platformy zapewnia wszelkie niezbędne elementy i funkcjonalności stronom rynku, takie jak wystawianie i prezentowanie dóbr i usług, kojarzenie stron, tworzenie regulaminów, przestrzeganie zasad wymiany rynkowej, rozstrzyganie sporów, aby strony wchodziły ze sobą w interakcje. Z analizy obecnych modeli *sharing economy* wynika, że platformy cyfrowe w różnej postaci są niezbędne do funkcjonowania gospodarki współdzielenia, natomiast organizatorem platformy niekoniecznie musi być określony podmiot, który pobiera opłatę za organizację rynku. W modelach przyszłości, opartych między innymi na technologiach *blockchain*, istnienie jednego podmiotu-organizatora nie będzie wymagane, a platformę będzie mogła tworzyć cała społeczność, bez konieczności ciągłej kontroli wymiany rynkowej¹⁰.

Czwartą główną cechą, którą można byłoby zidentyfikować w ramach ekonomii współdzielenia, są struktury sieciowe i społeczności, które tworzą się wokół platform cyfrowych. Struktury takie tworzą się po obu stronach wymiany rynkowej, zaś platforma technologiczna pozwala takie struktury budować, zarządzać nimi i je kontrolować. Zasięg powstałych sieci jest ogromny i może sięgać setek milionów użytkowników.

Dopełnieniem ważnych cech i kluczowych kwestii ekonomii współdzielenia opartej o nowoczesne technologie jest aspekt zaufania, wiarygodności oraz asymetria informacji¹¹. Są to problemy istotne na każdym rodzaju rynku. Aby dochodziło

¹⁰ P. Tasca, *The Hope and Betrayal of Blockchain*, December 4, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/12/04/opinion/blockchain-bitcoin-technology-revolution.html> [dostęp: 23.06.2019].

¹¹ J. Bae, D.-M. Koo, *Lemons Problem in Collaborative Consumption Platforms: Different Decision Heuristics Chosen by Consumers with Different Cognitive Styles*, „Internet Research” 2018, no. 28(3), s. 746-766.

do zawarcia kontraktu strony muszą być pewne, że nie zostaną oszukane przez drugą stronę. Problemowi zaufania nie sprzyja asymetria informacyjna, która istnieje pomiędzy kupującym a sprzedającym, producentem i konsumentem. Również na rynkach ekonomii współdzielenia posiadacz zasobu wie więcej o przedmiocie udostępniania niż konsument. Z uwagi na fakt, że zasób jest tylko wynajmowany i jest po pewnym czasie zwracany istnieje również ryzyko po stronie posiadacza zasobu, w jakim stanie i czy w ogóle zasób zostanie zwrócony. Część tych kwestii może zostać rozwiązana systemowo przez regulatora, jakim jest platforma technologiczna. On ustala warunki wymiany, obowiązki konsumenta i udostępniającego zasób, ustala kwestię zabezpieczeń. Równocześnie technologie cyfrowe pozwalają zbierać nieograniczoną ilość informacji o stronach i tworzyć systemy ocen oraz kar. Te elementy pozwalają zmniejszać nieufność na rynkach ekonomii współdzielenia oraz asymetrię informacji.

Analiza głównych cech gospodarki współdzielenia pozwala wyróżnić trzy główne kategorie podmiotów, które w niej uczestniczą: dostawca zasobów, dostawca technologii, konsument. Dostawcy zasobów to przede wszystkim członkowie gospodarstw domowych posiadający niewykorzystywane zasoby. Konsumentem z kolei może być zarówno gospodarstwo domowe, jak i przedsiębiorstwo. Należy podkreślić, że w *sharing economy* dostawca zasobu może być równocześnie konsumentem, a konsument dostawcą zasobu. Dostawcy technologii to wyspecjalizowane przedsiębiorstwa, które dysponują odpowiednim *know how* technologicznym, marketingowym, finansowym i organizacyjnym. Na bazie analizy roli konsumentów i dostawców zasobów oraz sposobów dostarczania/konsumowania zasobów w literaturze przedmiotu można spotkać podział ekonomii współdzielenia na współdzieloną konsumpcję, produkcję i finansowanie¹².

Wyodrębnienie cech i określenie głównych uczestników gospodarki współdzielenia pozwala podjąć próbę jej zdefiniowania. Należy tutaj podkreślić, że ekonomię współdzielenia możemy rozpatrywać zarówno w ujęciu wąskim, jak i szerokim. Botsman dokonała klasyfikacji różnych typów obiegu zasobów opartych o platformy cyfrowe i sieci społecznościowe¹³. Odróżniła gospodarkę współdzielenia od takich systemów jak gospodarka współpracy (*collaborative economy*), współdzielona konsumpcja (*collaborative consumption – CC*), gospodarka dostępności (*access economy*), czy gospodarka rówieśników (*peer economy*). W ujęciu systemów przepływu zasobów i w bardzo wąskim ujęciu Botsman definiuje gospodarkę współdzielenia jako systemy, które ułatwiają dzielenie się nie w pełni wykorzystanymi zasobami lub usługami – odpłatnie lub bezpłatnie – bezpośrednio między podmiotami indywidualnymi lub organizacjami.

¹² M. Poniatowska-Jaksch, R. Sobiecki (red.), *Sharing economy (gospodarka współdzielenia)*, Warszawa 2016, s. 33-36.

¹³ R. Botsman, *The Sharing Economy Lacks A Shared Definition*, 21.11.2013, <https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition> [dostęp: 23.06.2019].

Demary podkreśla, że główną cechą gospodarki współdzielenia jest jej niejednorodność¹⁴. Twierdzi, że istnieje wiele modeli biznesowych, rynków i produktów, dlatego znalezienie wspólnej definicji dla wszystkich tych działań jest trudne. Definiuje *sharing economy* jako wirtualne sieci łączące indywidualnych konsumentów i indywidualnych dostawców. W przeciwieństwie do tradycyjnych sieci, w których połączenia fizyczne łączą różne węzły, powiązania w sieciach wirtualnych są niewidoczne. Takie sieci charakteryzuje sześć cech: komplementarność, zgodność, standardy, efekty zewnętrzne, koszty zmiany i znaczne korzyści skali. Wszystkie one są domeną gospodarki współdzielenia.

Wreszcie zwięźlą definicję w szerokim ujęciu podaje Botsman opisując gospodarkę współdzielenia jako system, który aktywizuje niewykorzystane aktywa przez uruchomienie ich w ramach modeli i rynków umożliwiających zarówno dostęp do tych zasobów, jak i wzrost ich wydajności¹⁵. Należy podkreślić, że istotą tej definicji jest połączenie dwóch kluczowych elementów: dostępu do zasobu i zwiększenie jego wydajności. Sprzedaż czy oddanie niewykorzystanego dobra drugiej osobie, która również nie będzie go używała przeczy idei *sharing economy*.

Mocne i słabe strony *sharing economy*

Zjawisko, jakim jest *sharing economy*, należy analizować pod wieloma względami. Działalność w ramach gospodarki współdzielenia ma wpływ na wiele obszarów życia gospodarczo-społecznego. W niniejszej części dokonana została analiza zalet i wad *sharing economy* z uwzględnieniem potencjalnych szans rozwoju oraz zagrożeń, jakie niesie ten system.

Wśród zalet *sharing economy* należy wymienić możliwość wykorzystania niezagospodarowanych zasobów (np. wolny pokój w mieszkaniu), co stwarza możliwość dodatkowego zarobku, nawet dla osób, które nigdy wcześniej nie miały do czynienia z żadną formą prowadzenia własnej działalności gospodarczej. Z jednej strony *sharing economy* jest pewnego rodzaju motywatorem do podejmowania nowych działań, aktywności, a poprzez to pobudza kreatywność i innowacyjność¹⁶. Z drugiej strony jednak, taka forma działalności spotyka się ze sprzeciwem tradycyjnych przedsiębiorstw, gdyż jest to dla nich atrakcyjna (często również dużo tańsza) forma konkurencji¹⁷.

Dobrym przykładem wzrostu konkurencji dla tradycyjnych przedsiębiorstw czy usługodawców jest branża hotelarska. Ceny noclegu w hotelach różnią się

¹⁴ V. Demary, *Competition in the sharing economy*, „Cologne IW Policy Paper” 2015, no. 19.

¹⁵ R. Botsman, *The Sharing Economy with Rachel Botsman*, The RSA, <https://www.youtube.com/watch?v=0MHRkeG5HiQ> [dostęp: 24.06.2019].

¹⁶ Na podst. J.W. Pietrewicz, R. Sobiecki, *Przedsiębiorczość sharing economy, [w:] Sharing economy...*, M. Poniatowska-Jaksch, R. Sobiecki (red.), s. 22 oraz K. Czernek, D. Wójcik, P. Marszałek, *Zaufanie w...*, s. 31.

¹⁷ E. Rudnicka, *Czym jest sharing economy i jak zmienia biznesowy krajobraz?*, „Harvard Business Review Polska”, https://www.hbrp.pl/b/czym-jest-sharing-economy-i-jak-zmienia-biznesowy-krajobraz/YKrUu6Qu?NO_COOKIE=1 [dostęp: 05.04.2019].

znacznie od cen mieszkań na wynajem krótkoterminowy, stąd pojawiają się naciski na władze mające na celu ograniczenie ekspansji nowych firm. W miastach takich jak Amsterdam, Berlin czy Barcelona odnotowano znaczny wzrost cen mieszkań oraz mniejszą liczbę dostępnych lokali dla osób, które chcą pozostać w danym mieście na dłużej. Wprowadzane są tam przepisy regulujące te kwestie, a nawet delegalizujące wynajem krótkoterminowy¹⁸.

Badania wykazują, że przedsięwzięcia podejmowane w ramach *sharing economy* w dziedzinie transportu cieszą się dużą popularnością. Wśród zalet tego typu rozwiązania wymieniane są: bardziej atrakcyjne ceny, duży wybór na rynku oraz większa wygoda w zakresie dostępu¹⁹. Jednocześnie sieci taksówkarskie reagują z niechęcią do współdzielenia w swojej branży. Dochodzi nawet do protestów przeciwko wykorzystaniu *sharing economy* w transporcie²⁰. W Nowym Jorku władze wymusiły na przewoźnikach uzależnienie współpracy z kierowcami wyłącznie na podstawie licencji taksówkarskiej²¹.

Bardzo istotną pozytywną zmianą, którą niesie za sobą gospodarka współdzielenia jest zmniejszony negatywny wpływ na środowisko naturalne. Poprzez współdzielenie zasobów zmniejsza się produkcja, a więc zużycie materiałów i surowców. Ponadto mniejsza jest też emisja zanieczyszczeń i gazów cieplarnianych²². Ograniczane jest także zapotrzebowanie na energię. Dodatkowo, zmniejsza się liczba wyrzucanych produktów, co prowadzi do mniejszych kosztów utylizacji²³. Dzięki opisywanym zmianom w gospodarowaniu niewykorzystanymi zasobami pojawia się bardzo ciekawe zjawisko spadku produkcji, bez umniejszenia społecznego bogactwa.

Jednak również w tym zakresie pojawiają się negatywne głosy wskazujące na to, że zaoszczędzone pieniądze będą wydawane na inne dobra, niedostępne w ramach *sharing economy*. Ponadto, zmiana sposobu przemieszczania się, polegająca na wykorzystaniu usług typu Uber lub BlaBlaCar, może oznaczać zwiększenie częstotliwości przejazdów, co ostatecznie może wpłynąć negatywnie na środowisko naturalne²⁴.

Jedną z głównych cech *sharing economy* jest działanie non-profit lub ewentualnie po symbolicznej cenie²⁵. Naturalnie, niskie ceny są korzystne dla nabywców, ale mogą prowadzić do zakłócenia dotychczasowych reguł konkurencji na rynku.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ *The Sharing Economy, Consumer Intelligence Series*, PwC 2015, s. 20, https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2015/05/pwc_etude_sharing_economy.pdf [dostęp: 11.04.2019].

²⁰ *Taksówkarze skończyli protest. „Zawarto wstępne porozumienie”*, <https://tvnwarszawa.tvn24.pl/informacje,news,taksowkarze-skonczyli-protest-zawarto-wstepne-porozumienie,288070.html> [dostęp: 04.06.2019].

²¹ E. Rudnicka, *Czym jest sharing economy...*

²² J.W. Pietrewicz, R. Sobiecki, *Przedsiębiorczość sharing economy*, [w:] *Sharing economy...*, s. 22.

²³ P. Masiukiewicz, *Sharing economy – alternatywa czy szansa dla banków?*, „Bank” 2019, nr 3, s. 18.

²⁴ E. Rudnicka, *Czym jest sharing economy...*

²⁵ P. Masiukiewicz, *Sharing economy – alternatywa...*, s. 17.

Można w tym miejscu postawić pytanie, czy w długim okresie gospodarka współdzielenia nie doprowadzi do powstania monopolu nowego typu?²⁶

Niskie lub nawet zerowe koszty krańcowe działalności w ramach *sharing economy*²⁷ są niewątpliwie dużą zachętą do podejmowania tego typu przedsięwzięć. To, czy jadąc samemu, zabiorę dodatkowo tylko jedną osobę czy dwie, czy więcej, zasadniczo nie generuje dla mnie dodatkowych kosztów. Działania w ramach gospodarki współdzielenia nie wymagają również zaangażowania znaczącego kapitału, co oznacza szansę na większą zdolność do przetrwania²⁸.

W gospodarce współdzielenia strony transakcji dokonują jej w większości przypadków bezpośrednio między sobą, co oznacza brak instytucji pośredniczących, np. sklepów czy agencji. W efekcie prowadzi to do obniżenia kosztów transakcyjnych (pośrednictwo)²⁹. Oczywiście pewnego rodzaju łącznikiem obu stron jest platforma wirtualna, która jest tańszym rozwiązaniem. Jako kontrargument należy tu wskazać negatywne efekty w postaci np. redukcji miejsc pracy. Trzeba jednak zauważyć, że *sharing economy* przyczynia się też do powstawania nowych miejsc pracy (często niestandardowych), a także zwiększa samozatrudnienie³⁰.

Kolejną kwestią wywołującą spreczne opinie jest brak obciążeń podatkowych i publiczno-prawnych. Z jednej strony wydaje się to słuszne – szczególnie w przypadku działania na rzecz innych, w ramach samopomocy czy podejmowania aktywności społecznych, np. oferowania noclegu poprzez platformę AirBnB czy *couchsurfing*. Z drugiej strony, gdy mamy do czynienia z płatną usługą, np. przejazd BlaBlaCar, wydaje się, że słusznym byłoby opodatkowanie takiej działalności, podobnie jak opodatkowana jest działalność usługowa tradycyjnych przedsiębiorstw³¹. Problemem mogłoby się okazać, kto miałby pobierać taką opłatę i w jakiej wysokości. Sensownym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie takiego obowiązku po stronie dostawcy technologii (platformy).

Jedną z głównych cech *sharing economy* jest fakt, że opiera się ona na zaufaniu³². Oznacza to, że najważniejsza jest wiarygodność obu stron transakcji, gdyż nie ma formalnych regulacji i unormowań w sferze gospodarki współdzielenia. Istnieje zatem duże ryzyko związane z umowami wyłącznie ustnymi czy mailowymi³³. Potrzebne są zatem regulacje nie tylko w zakresie ochrony praw konsumenta, ale także w odniesieniu do własności intelektualnej, odpowiedzialności odszkodowawczej, czy dotyczące ochrony danych osobowych.

²⁶ J.W. Pietrewicz, R. Sobiecki, *Przedsiębiorczość sharing economy*, [w:] *Sharing economy...*, s. 15.

²⁷ Ibidem, s. 14.

²⁸ Ibidem, s. 14-15.

²⁹ Ibidem, s. 14.

³⁰ Ibidem, s. 21 oraz T. Pakulska, *Otoczenie przedsiębiorstw a rozwój sharing economy*, [w:] *Sharing economy...*, s. 46.

³¹ Por. P. Masiukiewicz, *Sharing economy – alternatywa...*, s. 18.

³² K. Czernek, D. Wójcik, P. Marszałek, *Zaufanie w...*, s. 31.

³³ P. Masiukiewicz, *Sharing economy – alternatywa...*, s. 17.

Potencjalnie *sharing economy* powinna się przyczynić także do zmniejszenia czarnego rynku handlu, usług i finansów³⁴. Gospodarka współdzielenia tworzy ponadto pole do rozwoju dla nowych usług w bankowości, finansujących przedsięwzięcia *sharing economy* (*crowdfunding*, pożyczki społecznościowe)³⁵.

Badania pokazują, że osoby korzystające z *sharing economy* mają wiele pozytywnych doświadczeń. Wskazują one głównie na takie zalety jak: oszczędność, wygodę, ochronę środowiska. Podkreślają, że własność w dzisiejszych czasach stanowi pewnego rodzaju obciążenie, a dostęp stał się obecnie nową formą własności. Największe obawy związane z gospodarką współdzielenia wynikają z tego, że opiera się ona wyłącznie na zaufaniu oraz to, że *sharing economy* jest wciąż zjawiskiem niejednorodnym i niespójnym³⁶. Polacy również widzą wiele pozytywnych stron w gospodarce współdzielenia: korzystna cena, możliwość poznania nowych ludzi oraz wygoda³⁷.

Podjmując próbę oceny *sharing economy* należy stwierdzić, że system ten ma zarówno wiele wad, jak i zalet. W zależności od tego, z perspektywy jakiego podmiotu patrzymy na to zjawisko, dla niektórych pewne cechy mogą być niewątpliwą zaletą, a dla innych mogą się okazać wadą, czy nawet zagrożeniem. Jedną z głównych niedoskonałości systemu, która wymaga natychmiastowej reakcji ze strony rządów, jest brak odpowiednich regulacji prawnych. Ich wprowadzenie poprawi bezpieczeństwo podejmowanych działań oraz zakreśli granice definicyjne pojęcia *sharing economy*.

Ekonomia współdzielenia – narodziny nowego systemu ekonomicznego?

Patrząc na ekonomię współdzielenia zarówno z szerokiego, jak i wąskiego punktu widzenia należy zwrócić uwagę na jeden zasadniczy punkt, który jest wspólny dla różnych podejść do poruszonego zagadnienia. Tym punktem jest zmiana pewnej filozofii działania uczestników ekonomii współdzielenia i odejście jej uczestników od własności oraz posiadania ku używaniu oraz korzystaniu.

Jednocześnie wyłania się obraz ekonomii współdzielenia jako pewnego rodzaju zjawisko społeczne, u podstaw którego leżą zgodnie z koncepcją Durkheima trzy podstawowe cechy³⁸:

1. powszechność,
2. zewnętrżność,
3. przymusowość.

W przypadku *sharing economy* powszechność tego zjawiska przejawia się w tym, że reguły odnoszące się do niej są akceptowane przez ogół jej uczestników.

³⁴ Ibidem, s. 18.

³⁵ Ibidem, s. 18-19.

³⁶ *The Sharing Economy*, Consumer Intelligence Series..., s. 9.

³⁷ *(Współ)dział i rządź! Twój nowy model biznesowy jeszcze nie istnieje*, PwC 2016, s. 9, <https://www.pwc.pl/pl/pdf/ekonomia-wspoldzielenia-1-raport-pwc.pdf> [dostęp: 11.04.2019].

³⁸ P. Sztompka, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2002, s. 232.

Uczestnicy ekonomii współdzielenia akceptują, że ważniejsza od posiadania i własności jest możliwość używania i korzystania. Istnieje powszechna zgoda na ponoszenie opłat z tego tytułu przez korzystających.

Zewnętrzność ekonomii współdzielenia w aspekcie zjawiska społecznego przejawia się w tym, że zjawisko to traktowane jest jako pewnego rodzaju fakt zaistniały. Uczestnik ekonomii współdzielenia dostosowuje się do istniejących reguł, traktując je jako coś, co już było. Zewnętrzność ta łączy się z ostatnią cechą, jaką jest przymusowość. Uczestnik *sharing economy* musi nie tylko akceptować istniejące reguły, lecz jednocześnie również podporządkować się im. Brak podporządkowania się regułom grozi wykluczeniem danego uczestnika ze zbiorowości i określonymi konsekwencjami (np. negatywne komentarze, mające wpływ na poziom zaufania wobec niego). Klamrą spinającą zewnętrzną jak i przymusowość jest zaufanie, które jest jedną z głównych cech *sharing economy*.

Istotę ekonomii współdzielenia, jako pewnego rodzaju zjawiska, stanowi również chęć współpracy pomiędzy jej uczestnikami, dzielenie się posiadanym zasobem, rozumianym jako pewnego rodzaju dobro, oraz jego wymianę w celu zwiększenia efektywności jego wykorzystania.

Czy powyższe daje nam podstawę do postawienia tezy, że ekonomia współdzielenia jest nowym systemem ekonomicznym, a my jesteśmy świadkami narodzin nowego?

Historia gospodarcza człowieka pokazuje, że źródeł ekonomii współdzielenia należy szukać u początków gospodarki towarowej, kiedy to „ludzie zaczęli wymieniać się wytworzonymi produktami w ramach lokalnych wspólnot, a także między nimi”³⁹.

Chcąc odpowiedzieć sobie na pytanie, czy ekonomia współdzielenia jest nowym systemem ekonomicznym, musimy spróbować najpierw zdefiniować, co należy rozumieć przez system ekonomiczny. Najprościej możemy zdefiniować go jako swego rodzaju uregulowany prawnie i zorganizowany instytucjonalnie system wytwarzania dóbr, stanowiący część systemu społecznego. W systemie ekonomicznym możemy wyróżnić określony system zarządzania gospodarką, z charakterystycznymi typami instytucji i mechanizmami regulacyjnymi.

Patrząc na ekonomię współdzielenia w szerokim ujęciu, o którym była mowa wyżej, a reprezentowanym przez Botsman, *sharing economy* umożliwia dostęp do określonego zasobu jak i zwiększa jego wydajność. Kwestią dyskusyjną jest, czy możemy mówić tutaj o wytwarzaniu określonego innego dobra. Jednocześnie analiza szans i zagrożeń wskazuje jednoznacznie, że ekonomia współdzielenia stanowi wyzwanie dla organów stanowiących prawo. Dynamiczny rozwój ekonomii współdzielenia ukazał brak rozwiązań instytucjonalnych i prawnych. Szczególnie jest to widoczne w jednym z najpopularniejszych obszarów działania w ramach *sharing economy*, tj. wynajmie mieszkań. Brak rejestrów wynajmu mieszkań oraz

³⁹ D. Rosati, *Polityka gospodarcza. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017, s. 405.

uregulowań finansowych przekłada się bezpośrednio na cenę wynajmowanych lokali, jak również brak jest możliwości wdrożenia odpowiednich przepisów podatkowych.

Podobne problemy można spotkać w innych obszarach ekonomii współdzielenia. Sprowadzają się one głównie do braku rozwiązań regulacji prawnych. Zwraca się również uwagę na fakt, że w przypadku *sharing economy* „często brak jest obciążeń podatkowych i innych obciążeń publiczno-prawnych”⁴⁰, które wynikałyby ze stanowionych uregulowań prawnych. W przypadku Polski dany rodzaj świadczonej usługi w ramach ekonomii współdzielenia musiałby znaleźć się w katalogu czynności podlegających opodatkowaniu podatkiem od towarów i usług. Ponadto podatek ten płacony byłby przez podmiot do tego zobligowany zgodnie z obowiązującym prawem.

Powyższe, w przypadku Polski znajduje potwierdzenie w stanowisku władz centralnych do ekonomii współdzielenia. Zgodnie z odpowiedzią Ministerstwa Finansów na interpelację poselską⁴¹, organem odpowiedzialnym za przygotowanie analizy dotyczącej ekonomii współdzielenia jest Ministerstwo Gospodarki, a „planowanym przedmiotem analizy będzie prawdopodobnie opis zjawiska oraz określenie ewentualnych potrzeb regulacji”⁴². W szczególności nacisk będzie położony na zbadanie, czy w ramach ekonomii współdzielenia nie dochodzi do omijania obowiązującego prawa⁴³. Jednakże istotę podejścia polskiego rządu do ekonomii współdzielenia oddaje stwierdzenie, że zarówno „Ministerstwo Gospodarki, Ministerstwo Finansów nie przygotowuje obecnie analiz dotyczących wpływu ekonomii współdzielenia na polską gospodarkę”⁴⁴. Nie są również znane autorom aktualnie prowadzone przez rząd polski prace analityczne, odnoszące się w swojej materii do ekonomii współdzielenia.

Podsumowanie

Ekonomia współdzielenia jako określone zjawisko społeczne jest wynikiem współpracy i dzielenia się określonym zasobem w celu jego efektywniejszego wykorzystania. Dynamiczny rozwój *sharing economy* zapoczątkowany został przez kryzys finansowy z 2008 roku oraz dynamiczny rozwój nowych technologii informatycznych. Obecnie szacuje się, że wielkość sektora ekonomii współdzielenia do 2025 roku zrówna się z wielkością tradycyjnego sektora wynajmu i wyniesie 335 mld USD⁴⁵.

⁴⁰ P. Masiukiewicz, *Sharing economy – alternatywa...*, s. 17.

⁴¹ *Odpowiedź na interpelację poselską nr 32705 do ministra finansów w sprawie polskiego wsparcia dla rozwoju ekonomii współdzielenia z dnia 1 czerwca 2015 r.*, Ministerstwo Finansów, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=2FF5B5F2> [dostęp: 15.06.2019].

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *The Sharing Economy, Consumer Intelligence Series...*

Z faktu, że ekonomia współdzielenia we współczesnej formie jest zjawiskiem stosunkowo nowym wynikają problemy definicyjne. Na zagadnienie to można patrzeć zarówno z szerokiego, jak i wąskiego punktu widzenia. W ekonomii współdzielenia kluczową rolę odgrywa z jednej strony zaufanie między uczestnikami, jak również informacja o nich, o ich potrzebach i zasobach. W oparciu o zgromadzone dane możemy dokonać lepszej alokacji zasobów w celu ich efektywniejszego zastosowania. Z drugiej strony musimy zwrócić uwagę na aspekt związany z przetwarzaniem pozyskanych danych i sposobem ich wykorzystania, który niejednokrotnie może być wykorzystany w innym celu niż cel, w jakim został pozyskany.

Sharing economy jest zjawiskiem niejednorodnym i niespójnym. Jest to wynik braku rozwiązań instytucjonalnych i prawnych oraz różnego podejścia do omawianego zagadnienia przez interesariuszy. Pomimo pewnych niedoskonałości ekonomia współdzielenia daje nowe możliwości rozwoju i działania. Stanowi wyzwanie dla tradycyjnych form działania. Należy jednak zauważyć, że na obecnym poziomie rozwoju ekonomii współdzielenia, głównie ze względu na brak adekwatnych rozwiązań instytucjonalnych i prawnych, nie można mówić o ekonomii współdzielenia jako nowym systemie ekonomicznym.

Literatura

- Bae, J., D.-M. Koo, *Lemons Problem in Collaborative Consumption Platforms: Different Decision Heuristics Chosen by Consumers with Different Cognitive Styles*, „Internet Research” 2018, no. 28(3).
- Belk R., *You are what you can access: Sharing and collaborative consumption online*, „Elsevier Journal of Business Research”, August 2014, vol. 67, no. 8.
- Botsman R., Rogers R., *What's Mine is Yours – the rise of collaborative consumption*, Harper Collins Publisher, London 2010.
- Czernek K., Wójcik D., Marszałek P., *Zaufanie w gospodarce współdzielenia*, „Gospodarka Narodowa” 2018, nr 3.
- Demary V., *Competition in the sharing economy*, „Cologne IW Policy Paper” 2015, no. 19.
- Görög G., *The Definitions of Sharing Economy: A Systematic Literature Review*, „Management” 2018, vol. 13, no. 2.
- Masiukiewicz P., *Sharing economy – alternatywa czy szansa dla banków?*, „Bank” 2019, nr 3.
- Poniatowska-Jaksch M., Sobiecki R. (red.), *Sharing economy (gospodarka współdzielenia)*, Oficyna Wydawnicza SGH, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2016.
- Puschmann T., Alt R., *Sharing Economy*, „Business & Information Systems Engineering”, February 2016, vol. 58, no. 1.
- Rosati D., *Polityka gospodarcza. Wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2017.
- Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2002.
- Włudyka T. (red.), *Polityka gospodarcza. Podręcznik dla studentów kierunków nieekonomicznych*, Wolters – Kluwer, Warszawa 2007.

Materiały elektroniczne

- Botsman R., *The Sharing Economy Lacks A Shared Definition*, 21.11.2013, <https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition> [dostęp: 23.06.2019].
- Botsman R., *The Sharing Economy with Rachel Botsman*, The RSA, <https://www.youtube.com/watch?v=0MHRkeG5HiQ> [dostęp: 24.06.2019].
- Odpowiedź na interpelację poselską nr 32705 do ministra finansów w sprawie polskiego wsparcia dla rozwoju ekonomii współdzielenia z dnia 1 czerwca 2015 r.*, Ministerstwo Finansów, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=2FF5B5F2> [dostęp: 15.06.2019].
- Rudnicka E., *Czym jest sharing economy i jak zmienia biznesowy krajobraz?*, „Harvard Business Review Polska”, https://www.hbrp.pl/b/czym-jest-sharing-economy-i-jak-zmienia-biznesowy-krajobraz/YKrUu6Qu?NO_COOKIES=1 [dostęp: 05.04.2019].
- Taksówkarze skończyli protest. „Zawarto wstępne porozumienie”*, <https://tvnwarszawa.tvn24.pl/informacje,news,taksowkarze-skonczyli-protest-zawarto-wstepne-porozumienie,288070.html> [dostęp: 04.06.2019].
- 10 Ideas that will change the world*, „Time”, 17 marca 2011 r. <http://content.time.com/time/specials/packages/0,28757,2059521,00.html> [dostęp: 23.06.2019].
- The Hope and Betrayal of Blockchain*, December 4, 2018, <https://www.nytimes.com/2018/12/04/opinion/blockchain-bitcoin-technology-revolution.html> [dostęp: 23.06.2019].
- The Sharing Economy, Consumer Intelligence Series*, PwC 2015, https://www.pwc.fr/fr/assets/files/pdf/2015/05/pwc_etude_sharing_economy.pdf [dostęp: 11.04.2019].
- Walsh B., *Today's smart choice: Don't own. Share*, „Time”, 17.03.2011, http://content.time.com/time/specials/packages/article/0,28804,2059521_2059717_2059710,00.html [dostęp: 23.06.2019].
- (Współ)dziel i rządź! Twój nowy model biznesowy jeszcze nie istnieje*, PwC 2016, <https://www.pwc.pl/pl/pdf/ekonomia-wspoldzielenia-1-raport-pwc.pdf> [dostęp: 11.04.2019].